

Keelepoliitika kolm olulisemat suunda on eesti keel Eestis, eesti keele välisõpe ning võörkeelepoliitika, ütleb Tõnu Tender.

Eesti Euroopas, Euroopa Eestis

Sissejuhatavat Hariduse keelenumbrile

Hariduse käesoleva numbri teema on Eesti keelepoliitika – peamiselt eesti keele püsimine ja arendamine, aga ka võörkeeleõpe. Teemat ajendas valima Eesti saamine EL-i liikmeks ning "Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010)" heakskiitmine Vabariigi Valitsuses.

Eesti on Euroopa Liidu liige. Kuidas mõjub ühinemine eesti keelele (selle mainele) ning kogu eesti identiteedile? Loodetavalt tõstab ühinemine eesti keele mainet, eesti keele kasutusvaldkond laieneb, kasvab eesti keele kui võörkeele oskajate arv ning koos sellega meie keele tunnus. EL-i aluslepingu põhimõte on riigikeelte võrdne tunnustamine.

EL-is ei ole ühtset keelepoliitikat – keelepoliitika kujundamine on liikmesriikide pädevuses. Arvestada tuleb rahvusvahelise õiguse tunnustatud põhimõtetega.

Samas arendavad Euroopa institutsioonid (Euroopa Komisjon ja Euroopa Nõukogu) aktiivset võörkeele(õppe)-poliitikat: väärtustavad keelte paljusust, võörkeelte õppimist-õpetamist ning ühiskonna ja inimeste mitmekeelsust. Euroopa Komisjoni (EK) dokumentides on väljendatud seisukohta, et lisaks emakeelele tuleb Euroopa kodanikel

osata vähemalt kahte võörkeelt (*White Paper*, 1995 ja COM (2003) 449); võörkeelteoskust peetakse inimese põhioskuseks (EK dokument COM (2003) 449). Samuti tegelevad Euroopa institutsioonid võörkeelteoskuse mõõtmise/kirjeldamise standarditega (aluseks Euroopa keeleõppe raamdokument).

Eesti Vabariigis on keelepoliitika haridus- ja teadusministeeriumi (HTM) valitsemisalas. HTM-i põhimääruse järgi peab riigi keelepoliitika tagama keele sihipärase ja efektiivse arengu; looma selle rakendamist ja arengut tagavate õigusaktide süsteemi; korraldama eraldatava raha ja vara sihipärase ja efektiivse kasutamise ning hoolitsema avalikkuse teadlikkuse eest keelepoliitikas toimuvast. Ministeeriumi ülesanded on keelepoliitika planeerimine, korraldamine ja arendamine; riigi keelepoliitika arengukavade väljatöötamine, nende elluviimise ja tulemuslikkuse hindamise korraldamine jne. Keeleametnike ülesanne on hoida valdkonna järjepidevust, nõustada poliitikuid, pakkuda neile välja probleemide lahendusvariante.

1998. a hakkas haridusministeeriumis otseselt keelepoliitikaga tegelema üks ametnik – ministeeriumi keelepoliitika nõunik Jüri Valge. 2001. a ministeeriumi Tartusse kolimisel reformiti selle struktuuri. Vastloodud poliitikaosakonna koosseisu moodustati kolme töötajaga keeletalitus,

kus asusid tööle peaekspert Riina Reinthal, ekspert Piret Toomet ja juhataja Tõnu Tender. Jüri Valge jätkas ministeeriumi nõunikuna.

2002. a asus ministeeriumi poliitikaosakonnas tööle ka siseintegratsiooni nõunik Maie Soll, kelle tegevus on olnud tihedalt seotud keelepoliitikaga. 2003. a uuendati taas ministeeriumi struktuuri, suurest poliitikaosakonnast moodustati mitu väiksemat. Keeletalitus hakkas kuuluma teaduse ja kõrghariduse osakonna koosseisu, kuhu toodi ka keelepoliitika nõuniku ametikoht. Siseintegratsiooni nõuniku ametikoht muudeti ministeeriumi muukeelse hariduse nõuniku kohaks, keeletalituse eksperdist sai peaekspert. Keeleametrnike koosseis on olnud nende aastate jooksul suhteliselt püsiv, ainult Piret Toometit asendab ajutiselt (2003. a suvest) Anneli Roose.

Et keelevaldkonnas tulemuslikumalt tegutseda, seda sidusamaks muuta ning enam väärtustada, moodustatakse HTM-is 1. jaanuarist 2005 keeleosakond.

Keelepoliitika kolm olulisemat suunda on eesti keel Eestis, eesti keele välisõpe ning võõrkeelepoliitika.

Eesti keel Eestis. Eesti elanikkonna põhiosa räägib eesti keelt emakeelena. Kuna Eesti riigi üks peamisi mõtteid on eesti rahvuse ja kultuuri säilimine, on selle tagamiseks tehtud märkimisväärselt tööd. Eesti keele arendamiseks ja väärtustamiseks on koostatud ning Vabariigi Valitsuses 5. augustil 2004 heaks kiidetud "Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010)". Käivitatud on riiklikke programme (mõni on veel koostamisel), asutatud riigi F. J. Wiedemanni keeleauhind jne.

Suurele osale Eesti elanikkonnast on eesti keel võõrkeel. On ülimalt oluline, et paraneks selle elanikkonna osa riigikeeleoskus. Lõimumine on pikaajaline protsess, millele riiklik programm "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000–2007" on kindlasti kaasa aidanud.

Eesti keele õpe välismaal. Eesti keelt õpitakse ja õpetatakse välismaal kaheti. Üks suund on eesti keele ja kultuuri akadeemiline välisõpe – keele ja kultuuri regulaarne õpetamine maailma kõrgkoolides, ülikoolides ja instituutides. Eesmärk on eesti keele ja kultuuri tutvustamisega välismaal positiivse suhtumise kujundamine Eestisse – nn pehme diplomaatia. Peamise sihtrühma moodustavad Eestist, eesti keelest ja kultuurist huvitatud välismaalased, eelkõige üliõpilased (mitte ainult filoloogid!), tulevane haritlaskond – arvamusiidrid ning eri valdkondade asjatundjad, kes asuvad tulevikus kujundama Eesti kuvandit, osalema vastastikusel kultuurisuhtluses, sõlmima äri- ja poliitikasidemeid. Käivitamisel on eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programm.

Teine suund on eesti keele õpe eesti diasporaas ehk eesti kogukondades väljaspool Eestit. Eesti riik lähetab vastavalt oma võimalustele ajaloolistesse kompaktesse

eesti kogukondadesse keeleõpetajaid ning õppematerjale. See annab eestlaste järeltulijatele võimaluse leida oma juured, luua taas side Eestiga ning soovijatel Eestisse tagasi pöörduda. Samuti ei tohi jätta eesti keele õppimise võimaluseta uusi eesti kogukondi, nt Euroopa institutsioonides töötavate Eesti diplomaatide lapsi.

Eesti võõrkeelepoliitika. Eesti lõimumine EL-iga ning üleilmastumine, tihenend majanduskoostöö, rahvusvahelised suhted ning kultuurivahetus, õppimisvõimaluste avarumine, EL-i tööturu avanemine jms esitavad ühiskonnale ja eriti haridussüsteemile keeleõppe ja võõrkeelteoskuse osas järjest suuremaid nõudmisi. Riigi võõrkeelepoliitika eesmärk peaks olema parandada elanikkonna võõrkeelteoskust ning kultuuriteadlikkust, määratleda võõrkeelte valik, maht ning nõuded uutes tingimustes, laiendada võõrkeelte õppimise võimalusi ja tõsta võõrkeelte õppe kvaliteeti nii haridussüsteemis kui ka elukestva õppe süsteemis. Riik peab olema valmis tagama võõrkeelte kasutamisel nii üksikisikute kui ka rühmade keeleõigused, suhtlema adekvaatselt välis- ja kaitsepoliitika, majandus- ja kultuuripoliitika jne üha enam rahvusvahelistuvates valdkondades. "Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010)" peab vajalikuks Eesti võõrkeelepoliitika väljatöötamist. HTM-i eestvõtmisel ongi asutud seda ülesannet täitma.

Eesti keelepoliitika olulisemaid märksõnu avavad järgnevad artiklid. Head lugemist ja kaasamõtlemist!

Tõnu Tender

HTM-i keeletalituse juhataja

Soovitatav lugeda

1. Eesti keele arendamise strateegia (2004–2010). Tartu, HTM ning Eesti keelenõukogu, 2004.
2. Euroopa keeleõppe raamdokument: õppimine, õpetamine, hindamine. Tartu, HTM-i keeletalitus, 2003.
3. COM (2003) 449 = Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: An Action Plan 2004–2006, Brüssel 2003 COM (2003) 449 final.
4. Mälksöö, L. Keel ja inimõigused: Eesti keelepoliitika rahvusvahelise õiguse normide paistel. Akadeemia, 2000, 3. 451–474.
5. Rannut, M, Rannut, Ü, Verschik, A. Keel. Võim. Ühiskond. Sotsiolingvistika ja keelepoliitika õpik. Tallinn, TPÜ kirjastus, 2003.
6. Tomusk, I. Eesti keelepoliitika põhimõtted ja dünaamika eurointegratsiooni ning rahvusvaheliste inimõiguste kontekstis. Tallinn, TTÜ humanitaar- ja sotsiaalteaduste instituut, 2002. Doktoritöö.
7. White Paper on education and training. Teaching and learning. Towards the learning society, 1995.